

UN DANS PE SÂRMĂ, PRINTRE CĂMINE DE DOMNIȘOARE

Veronica–Alina Constănceanu

Cuvinte cheie: *autenticism, minimalism, autoficțiune, document, viața de student, istorie*

În 2004, când într-un fel literatura română s-a relansat după câțiva ani în care stătuse într-un fel de penumbră, critica literară a început să vorbească despre *autenticism, autoficțiune, mizerabilism*, încercând să caracterizeze astfel literatura tânără. După o vreme proza noului val a fost pusă în legătură cu o anumită direcție a literaturii interbelice. În primul rând cu valul *autenticist* al generației de la 1927. Sigur nu e vorba de un simplu mimetism, ci de un mod comun (dar diferit totuși) de a simți și reflecta realitatea, de o anumită direcție cerută nu doar de spiritul vremii ci și de dorința scriitorilor de a spune cât mai repede ce au de spus. Și în cazul Anișoarei Odeanu critica interbelică a vorbit despre preocuparea ei de a reda faptul de viață apropiat fără a fi interesată de literaturizare. „Într-un cămin de domnișoare”, romanul de debut al Anișoarei Odeanu și „O pasăre pe sârmă”, cartea Ioanei Nicolaie, pot fi rezumate pe scurt așa: prezintă povestea unei tinere care pleacă dintr-un oraș mic la facultate, la București, ambele aleg Literale, dar poveștile lor nu sunt la fel. Citite în paralel, cele două cărți subliniază diferențele dintre cele două realități pe care le prezintă. Nu ne propunem un demers axiologic, ci strict unul descriptiv.

În recenta sa carte despre prozatoarele interbelice, Bianca Burța Cernat o prezintă pe Anișoara Odeanu ca pe o *minimalistă*, dar acest concept critic pare a nu se aplica la fel în cazul celor două romane. E adevărat că ea nuanțează această idee, adică romanele Anișoarei Odeanu sunt *minimaliste*, opunându-se *maximalismului* prozei interbelice. „Citit astăzi, după mai bine de șaptezeci de ani de la publicare, romanul Într-un cămin de domnișoare se înfățișează în bună măsură ca un roman document. Un document devenit pitoresc, insolit, prin aceea că a căpătat patina vremii. Un album de vechi fotografii de epocă și o colecție de impresii *pe viu* despre cum se comportă o fată relativ independentă și relativ emancipată în anii 30 ai secolului trecut; prim-planuri

dintr-un cămin pentru studenți burghez, liniștit, cochet sau din amfiteatrele de la Litere pe unde defilează elegante *fete în floare* sau fete mărunțele și tocilare, juni misogini, dascăli pedanți.” (BURȚA CERNAT 2011, p. 237)

Tot ca un fel de document ar putea fi citit și romanul Ioanei Nicolaie, povestea Sabinei fiind o poveste asemănătoare cu cea trăită nu doar de autoare, ci și de alte tinere plecate la București, încercând să-și construiască propriul drum: „Pentru Sabina, eroina mea, Bucureștiul este un loc fascinant, în care vrea din tot sufletul să ajungă. Intră entuziastă și nepregătită în el, încearcă să-și găsească locul și să-l iubească. Orașul, mutilat de istorie, îi este, de fapt, aproape. Inima lui arsă - vechile curți domnești - un simbol pentru Sabina. În penultimul episod al romanului, tânăra privește ruinele, fiindcă în fața ei se întinde, de acum, maturitatea. Șirul poveștilor picarești prin care deja trecuse o făcuseră mai lucidă, mai puțin încrezătoare. Am spus că nu e autoficțiune - fiindcă narațiunea e la persoana a treia -, însă i-am împrumutat Sabinei unele întâmplări pe care chiar le-am trăit. A trebuit, ca și eroina mea, să mă descurc financiar, am lucrat într-un *fast-food*, am încercat să fiu reprezentanta unei importante firme de vase, am cunoscut îndeaproape o parte a mediilor descrise în carte. Pe unele le-am inventat, pentru că așa se cade când scrii un roman. La Stuttgart fiind, în timp ce lucram, mi-am dat seama că „O pasăre pe sârmă“ e și o mărturie, un exercițiu de sinceritate. Mă distanțasem destul - ca vârstă -, eram și spațial departe de București, puteam deci, din amalgamul propriei tinereți, să o inventez pe Sabina. Ea îmi seamănă și nu-mi seamănă; nu mi-am închipuit-o niciodată ca pe o imagine a mea din oglindă.” (NICOLAIE, 2008 B). Ambele autoare se folosesc de un alter-ego, în construirea personajelor principale, Dany Penzza, respectiv Sabina Seni sunt folosite unele date reale, dar și destule întâmplări fictive. Anișoara Odeanu scrie un roman jurnal, după moda timpului: „Tonul jucăuș și (auto)ironic cenzurează pudic tristeți nelămurite, melancoliei doar aparent benigne. Să nu uităm : suntem în epoca de mare vogă a jurnalului intim și a convenției românești ce ia drept pretext epic jurnalul. Mare parte dintre principiile de construcție narativă ale tinerei generații autenticiste i se potrivesc ca o mănușă romanului Anișoarei Odeanu.” [BURȚA- CERNAT 2011, p. 231]

Toate aceste concepte critice trebuie folosite cu anumite rezerve, pentru că niciunul nu definește cu exactitate textul literar; de fapt, în asta și constă frumusețea literaturii, în infinita sa bogăție de nuanțe care nu se lasă prinsă în scheme prestabilite. Și Bianca Burța Cernat polemizează oarecum cu alți critici, atunci când vorbește despre *minimalism* și *autenticism* în cazul Anișoarei Odeanu, încearcă să combată ideile Dumitru Micu: „Doar exterior se înscriu în linia prozei autentiste și experiențialiste și romanele Anișoarei

Odeanu, în pofida formulei adoptate, cea de jurnal (...) și cu toate că autorul *Ultimei nopți...* (mentorul ei literar) s-a declarat surprins de «autenticitatea» acestuia. O autenticitate «strict epică», cum precizează chiar el, imediat. Adică nu una de adâncime. (...) naratoarea nu-și devine obiect de analiză. Autentice, notațiile ei sunt, incontestabil, în sensul că nu recurg la nici un soi de literaturizare (...), dar autentice în același grad (și chiar mod) ca orice alte consemnări de experiențe cotidiene directe, neartificializate. E mai multă psihologie feminină în scrisorile Doamnei T (...) decât în confidențele ambelor eroine, Dany și Olga (...). Oricum, calitatea dominantă a scrierilor nu e aceea de a surprinde noi mari adevăruri sufletești.. Afirmății de pus sub semnul întrebării, valabilitatea lor fiind periclitată de imprecizia terminologică (ce înseamnă, de pildă, *autenticitate de adâncime* ?), de înțelegerea parțială a conceptului de roman *autenticist* și, nu în cele din urmă, de o lectură insuficient de atentă a textului”(MICU 1994, p. 121 și urm.)

Probabil Anișoara Odeanu se află undeva la jumătatea distanței dintre *maximalismul interbelic* și *minimalismul* ultimului val de prozatori. Cele două romane aduse în discuție pot folosi ca punct de pornire pentru sociologi în discutarea schimbărilor survenite în lumea românească, dar și în mentalitatea tinerelor pornite dintr-un mic oraș în căutarea propriului destin. Și Dany, dar și Sabina aleg Literele. Motivele lor sunt complet diferite. Dany mărturisește cu destulă naivitate și sinceritate: „Sunt de patru ani în București. Pentru că n-am avut aptitudini deosebite pentru nici una dintre facultăți, m-am înscris la litere, iar, de la litere, pentru ca să nu-mi bat prea mult capul, am ales cea mai ușoară specialitate: limba română.”(ODEANU 1983 p. 44)

Pentru Sabina facultatea reprezintă o șansă de a se salva, poate singura pe care o avea: „De-acum gata, scăpase! N-avea să mai spele cești la vreun bar, n-avea să se-nfunde în singura fabrică pentru femei din oraș.(NICOLAIE, 2008 A, p. 12). Nu a ales întâmplător nici specializarea pe care s-a hotărât să o urmeze: „Sabina hotărâse, de când luase primele note mari la compunere, că într-o zi avea să plece. Încetul cu încetul se convinsese că ea fusese mereu o punte ruptă între părinți.” (NICOLAIE, 2008 A, p.26) Tot drumul spre București e făcut cu gândul la această eliberare nesperată. Observă mizeria de pe drum, sticlele sparte care parcă pavau terasamentul, tristețea oamenilor. Dar nimic nu conta cu adevărat: „Și-acum, iată, în fine plecase! Era studentă în București. Avea nouăsprezece ani și-n gânduri i se ivea, deseori, un portmoneu mare și gol. Era singură, trebuia să se descurce. Spera să ia bursă, avea o medie destul de mare.” (NICOLAIE, 2008 A, p. 29)

Dany și Sabina vin din lumi diferite, Dany vine din Banat, dintr-o familie burgheză, dar niciunde nu e numit direct orașul din care a plecat, sunt făcute

doar câteva sugestii. „Luni seara, la ora 6,15 am trimis-o pe Suzana să aducă un taxi ca să plec la gară. Trenul pentru Timișoara pleca la 7(adică 19)”. (ODEANU 1983, p. 160) Sabina provine dintr-un oraș de munte, de undeva din nord, iar familia ei e una fără mari posibilități materiale. Fiecare descoperă în alt fel Bucureștiul, fiecare descoperă Bucureștiul ei: „În acea primă duminică a lunii octombrie Sabina învăță gara. Venise o noapte-ntreagă cu trenul, iar fața ei reflectată în geam, puțin alungită, cu pleoape albastrii de la fard, cu părul blond-roșcat, zgâriindu-i jacheta de blugi, plutise, ca un abțibild, peste numeroase așezări licăritoare. Primele blocuri apăruseră sub cer ca niște cartoane.” (NICOLAIE, 2008 A, p. 7) Orașul în care ajunge Dany e unul liniștit, burghez: „În dreapta, spre Bulevardul Brătianu, cerul era roșu de reclame luminoase, parcă s-ar fi aprins în aer foc bengal, iar față, pe generalul Lahovary, de câte ori huruiău tramvaiile, scăpăra câte o lumină crudă, verzuie. Signalele automobilelor sunai mai sonor, mai grăbite și mai vioaie - refrenate de clinchetul argintiu al tramvaielor.”(ODEANU 1983 p. 89) De multe ori, eroina Anișoarei Odeanu evadează din cămin, iar orașul o primește întotdeauna cu calm: „Treceau prin fața noastră, agale, între șoseaua Kiselef și Bonaparte, doici cu broboadă, albă, împingând căruciorul cu câte un plod înfolit până la urechi, în el. ori, câte un soldat singur, bucuros de a fi scăpat din cine știe ce bucătărie rău mirositoare, de la spălatul vaselor, mergea, cu mâinile în buzunare, molatec, gânditor, zgâind ochii la soare ca la o plăcintă de zile mari... În fine, pe banca din fața noastră, s-a instalat un personaj nou.”(ODEANU 1983 p. 91) Un fel de tihnă și bunăstare pare a coborî mereu peste această lume bine așezată : „Ieri, când am plecat de acasă, am luat tramvaiul nr. 16, - care trecea chiar prin colțul străzii, la câțiva pași de cămin - și m-am dus până la Lipscani. Acolo, pentru că era strada compusă numai din vitrine în care se expuneau noile articole de primăvară și pentru că toată lumea era ocupată cu cumpărăturile, puteam să merg liniștită și să-mi revin. Era greu, pe Lipscani, să mă las furată de gânduri negre. Mă simțeam bine între lumea multă și gălăgioasă ce forfotea pe acolo, între vitrinele cu stofe grijuliu aranjate.” (ODEANU 1983 p. 97) Un oraș al luxului, așa pare Bucureștiul: „Mă opresc în fața unei vitrine de la Galeriile Lafayette, să mă dezmeticesc. În vitrină sunt expuse pardesie și taioare, pe care, în necazul meu, le găsesc de prost gust. Îmi vine să sparg geamul și să iau la bătaie manechinele – ca Don Quijote morile de vânt”.(ODEANU 1983, p. 177) Orașul în care, peste decenii, va ajunge Sabina e mult diferit, dar și ea îl descoperă încet: „Sabina începuse să deslușească Bucureștiul, mișcându-se întâi de-a lungul unei singure felii, cu bulevard și mijloace de transport, apoi pe porțiuni din ce în ce mai largi(...). După cursuri sau într-o fereastră o lua la-ntâmplare, pe jos, pe străduțe cu

blocuri gata să cadă, pe sub ganguri stranii, cu buruieni cât poarta, dincolo de care ghideai rufele întinse la uscat.” (NICOLAIE, 2008 A, p. 20) Nu e nimic ostentativ în realitatea astfel prezentată: „În troleu nu-și luă ochii de la copilul adormit. Bucureștiul lucea afară, în reclame și beculețe, în alimentare cu luminile aprinse. Doar câte-un brad anemic, cu instalații chinezești, dădea semne că se apropiau sărbătorile.” (NICOLAIE 2008 A, 74)

Nici viața de căministă nu e la fel pentru cele două tinere. În Bucureștiul interbelic „în cămin nu poți să fii niciodată singură. Când voiam să plâng trebuia să intru la W.C. ca să nu fiu tulburată de colege binevoitoare care voiau să mă mângâie. Cele mai serafice lacrimi le-am plâns acolo, în încăperea mică, refrenate de apa ce se trăgea, succesiv, la un etaj sau la altul, sau în closetul de alături.” (ODEANU 1983, p. 53) În lumea postcomunistă, Sabina descoperă o lume întreagă în miniatură: „Într-un cămin vezi de toate. Îți poți face o idee despre oameni. La Filozofie sunt introvertiții gen *opriți lumea, vreau să cobor*. La Mate apar extremiștii, misticii, cioranienii; doar câțiva sunt normali. La Teologie, dacă-i excluși pe cei de vocație, care cântă la cor și învață greaca și latina, e o adunătură de bețivi care-și trăiesc clipa, că oricum îi paște o parohie la țară. La Psihologie sunt fete decente și foarte drăguțe. La Litere sunt fumuri și mult snobism, dar și bucurie de viață. La Limbi străine e aroganța și planuri gândite-n detaliu. La Chimie-s cei siguri, fără probleme de adaptare. La Drept sunt aparatele de memorat. Biologia, Geografia, Istoria sunt între și între, călduțe, mereu în schimbare, fără pasiune... Mai erau și unii, ca Eman, potriviți parcă la toate...” (NICOLAIE 2008 A, p. 211)

„Într-un cămin de domnișoare” tinerele au camere frumos aranjate, au sală de lectură și „parloir”, Doamna are grijă ca niciuna să nu doarmă prea mult, sau să nu-și facă ordine în cameră. „Pe Doamna mă simțeam uneori obligată să cred că o ador – (...) – și că sufăr din cauza ei, alteori o vorbeam de rău, ținând isonul câte unei colege căreia i se făcuseră observații pentru că a găsit-o fardată sau avea pălăria prea pe un ochi, sau îți veneau pre mulți „juni” în vizită la „parloir”. Când mi-era dragă Doamna – mi-era dragă, lucru destul de ridicol, oarecum protector. Doamna mi-l amintea pe tata – și el director de instituții, care, la fel ca Doamna, crede că toată lumea e bună și că totul va ieși din plin, - îi plac cărțile în care nu se spune lucrurilor pe nume și găsește că înțelepciunea, la o femeie, prețuiește mai mult decât frumusețea (eu cred contrariul)” (ODEANU 1983, p. 52) Sabina, ca studentă în anul I, e obligată să-și caute gazdă, și va locui undeva într-un apartament insalubru, prilej pentru Ioana Nicolaie de a prezenta lumea aproape interlopă, dar și povestea unei bătrâne oarbe, care-i povestește Sabinei întreaga ei viață. Și așa istoria pătrunde în roman (ar mai fi și amintirile Sabinei, despre Crăciunul din copilărie și cel de

acum, comparațiile pe care le face mereu între lumea ante și postdecembristă), subiect care pe Anișoara Odeanu aproape că nu o interesează: „Doar Dora și câteva fete din căminul II se interesează de penultima pagină a ziarului, cea cu știrile politice. Eu le citesc mai mult pentru că mi se pare că sunt obligată să știu câte ceva și în direcția asta. Altfel, citesc „pagina cinematografului”. „fel de fel” și – de la mica publicitate – *Căsătoriile și Corespondențele* care au, aproape totdeauna, mult umor inedit.” (ODEANU 1983, p. 135) Doar întâmplător, Dany face trimitere la evenimentele aflate atunci în desfășurare: Peter, prietenul ei aflat acum la Heidelberg, nu se putea căsători cu ea pentru că Hitler interzisese cetățenilor germani să trădeze rasa ariană. Dar ea nu suferă cu adevărat, asta și pentru că era îndrăgostită de Dinu, relația lor fiind una ciudată, plină de convențiile și naivitățile unei epoci de mult apuse. Dany nu are probleme financiare, atunci când are nevoie de bani se înscrie la un concurs destinat studenților. Sabina în schimb e obligată să lucreze într-un fast food, sa fie reprezentat de vânzări pentru diverse firme, asta până nu începe, împreună cu Eman și alți colegi, un fel de mică afacere: „Auzise de la o fată, care venise o dată cu o geantă plină de farduri, că poți lua marfă ieftină din depozitele care crescuseră la marginea orașului, ca s-o vinzi apoi prin cămine sau chiar la cursuri, prin amfiteatre.” (NICOLAIE, 2008 A, p. 59) S-ar putea face diverse paralele și între legăturile sentimentale ale celor două tinere, eșuate în final, din cauza naivităților de tot felul, dar și al convențiilor sociale din vremea *căminelor de domnișoare*, sau pentru că oamenii nu sunt ce par a fi (așa cum se întâmplă cu Eman, prietenul Sabine).

Finalul e și el cumva în oglindă. Dany se gândește cum va reuși totuși să-și ia examenele restante, după ce-și va petrece acasă vacanța de vară, iar Sabina încearcă și ea să facă planuri de viitor, după eșuarea relației cu Eman: „Își făcu ordine furioasă, în ultimii ani. Erau cotloane întregi năpădite de praf. Erau și zile blânde, luni întregi, pe care acum trebuia să - și smulgă din carne. Vii, sângerânde. Fuseseră deopotrivă adevăr și minciună (...) Sabina rămase, cu mâinile agățate de gardul de sârmă, mai mult de un ceas. Portarul fuma în gheretă. Acolo putu să gândească, în sfârșit, la viața ei. Nu la cea lăsată în urmă, ci la cea viitoare. Avea să fie, își promitea, cu totul altfel.” [NICOLAIE, p. 252-253]

Într-un cămin de domnișoare și O pasăre pe sârmă vorbesc despre două lumi aproape complet diferite, iar personajele principale, Dany și Sabina, ar putea fi repere importante într-o istorie (literară) a mentalităților.

REFERINȚE

BURȚA - CERNAT 2011 = Bianca Burța-Cernat, *Fotografii de grup cu scriitoare uitate*, București, Editura Cartea Românească

MICU 1994 = Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, II, București, Editura Minerva

NICOLAIE; 2008 A = Ioana Nicolaie, *O pasăre pe sârmă*, Iași, Editura Polirom

NICOLAIE 2008 B = Ioana Nicolaie, *O pasăre pe sârmă, zgribulită în comunism*, "Evenimentul zilei", 18 octombrie 2008, <http://www.evz.ro/detalii/stiri/o-pasare-pe-sarma-zgribulita-in-comunism-825001.html#ixzz1xgXivxcn>

ODEANU 1983 = Anișoara Odeanu, *Într-un cămin de domnișoare. Călător în noaptea de ajun*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note de Cornel Ungureanu, Timișoara, Editura Facla

**A DANCE ON A WIRE BETWEEN YOUNG LADIES'
DORMITORIES**

(Abstract)

Keywords: *authenticism, minimalism, self-fiction, document, students life, history*

The first novel of Anișoara Odeanu and Ioana Nicolaie, „A Bird on a Wire” can be restrained to one single phrase: the story of a young girl from a small town that goes to University in Bucharest. But despite this common plot, the two novels are different both in style and spirit and they can be used to put in contrast the interwar and nowadays realities.